

ABSTRAKT

wniosku Rzecznika Praw Obywatelskich do Trybunału Konstytucyjnego o stwierdzenie niekonstytucyjności art. 55 ustawy o IPN, penalizującego tzw. przestępstwo negacjonizmu.

Rzecznik Praw Obywatelskich wystąpił do Trybunału Konstytucyjnego z wnioskiem o stwierdzenie niezgodności art. 55 ustawy o IPN z art. 54 ust. 1 i art. 73 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP.

Wprowadzając do ustawy o IPN przepis art. 55, ustawodawca pod groźbą kary zakazał negowania zbrodni nazistowskich, komunistycznych oraz innych przestępstw stanowiących zbrodnie przeciwko pokojowi, ludzkości lub zbrodnie wojenne, popełnionych w okresie od dnia 1 września 1939 r. do dnia 31 lipca 1990 r. na obywatelach narodowości polskiej lub obywatelach polskich innych narodowości.

Zakres przedmiotowy kwestionowanej normy jest szeroki i wykracza daleko poza znaczenie nadane mu potoczną nazwą - *klamstwo oświęcimskie*. Ustawodawca z faktem negowania wskazanych w przepisie zbrodni nie wiąże skutku w postaci np. poniżenia grupy ludności w opinii publicznej. Zakazane jest samo zaprzeczanie raz przyjętym ustaleniom, bez względu na to, czy i jakie konsekwencje dana wypowiedź spowoduje w odbiorze społecznym. Ustawodawca uznał przy tym, że zbrodnie objęte zakresem przedmiotowym kwestionowanej normy, stanowią w historii Polski rodzaj dogmatu - raz na zawsze ustalonej tezy. W praktyce, z uwagi na szeroki zakres przedmiotowy kwestionowanej normy, niezwykle trudno jest więc rozstrzygnąć, gdzie przebiega granica między wolnością badań naukowych i wolnością wypowiedzi, a podlegającym ściganiu z oskarżenia publicznego przestępstwem negacjonizmu. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej dopuszcza bowiem możliwość wygłaszania poglądów kontrowersyjnych i społecznie nieakceptowanych, a także chroni wolność publikowania wyników badań naukowych, w tym teorii błędnych lub fałszywych.

Wprowadzając do porządku prawnego przepis art. 55 ustawy o IPN, ustawodawca uczynił przedmiotem ochrony prawdę historyczną o zbrodniach systemów totalitarnych XX wieku, pamięć o ofiarach narodowo-socjalistycznego

ludobójstwa, a także demokratyczny ustrój państwa oraz porządek, bezpieczeństwo i moralność publiczną. Na tym tle rodzi się pytanie, czy prawda historyczna może i powinna być traktowana jako kategoria prawna, podlegająca ochronie w drodze sankcji karnych.

W ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich władza publiczna powinna stwarzać warunki dochodzenia do prawdy, powinna upowszechniać wiedzę o wydarzeniach historycznych. Jednak państwo zobowiązane do promowania prawdy, nie może jednocześnie ustalać historycznych dogmatów w drodze procesu legislacyjnego. W demokratycznym państwie prawa ustalenie prawdy historycznej należy bowiem do naukowców, nie zaś do przedstawicieli parlamentu, czy wymiaru sprawiedliwości.

Rozbieżności co do oceny najnowszej historii Polski powodują, że odpowiedzialności karnej mogą podlegać nie tylko publiczne wypowiedzi będące przejawem propagowania zbrodniczych ideologii i nawoływania do nienawiści (tzw. *hate speech*) - co, jak się wydaje było zamysłem ustawodawcy, ale także wypowiedzi oparte na fałszywych przesłankach lub błędnych danych. Z uwagi na szeroki zakres przedmiotowy kwestionowanej normy nie można bowiem przyjąć, że samo negowanie określonej wersji historii jest tożsame z postawą rasistowską czy antysemicką.

Wątpliwości nie budzi samo penalizowanie zachowań propagujących ideologię nazistowską i komunistyczną, czy bezpośrednie znieważanie grup ludności lub poszczególnych osób ze względu na ich przynależność narodową etniczną, rasową, wyznaniową, albo z innych powodów. Należy jednak zaznaczyć, że uznanie niekonstytucyjności art. 55 ustawy o IPN nie oznacza pozbawienia ochrony prawnej dóbr, chronionych obecnie w drodze kwestionowanej regulacji - tj. demokratyczny ustrój państwa, bezpieczeństwo, porządek i moralność publiczna.

Zgodnie bowiem z art. 256 Kodeksu karnego, kto publicznie propaguje faszystowski lub inny totalitarny ustrój państwa lub nawołuje do nienawiści na tle różnic narodowościowych, etnicznych, rasowych, wyznaniowych albo ze względu na bezwyznaniowość, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat dwóch. Natomiast, w myśl art. 257 Kodeksu karnego, kto publicznie znieważa grupę ludności albo poszczególną osobę z powodu jej przynależności

narodowej, etnicznej, rasowej, wyznaniowej albo z powodu jej bezwyznaniowości lub z takich powodów narusza nietykalność cielesną innej osoby, podlega karze pozbawienia wolności do lat trzech.

Należy się więc spodziewać, że wszelkie publiczne wypowiedzi (w tym publikacje naukowe) o charakterze *hate speech*, propagujące totalitaryzm lub znieważające grupę ludności np. z powodu jej przynależności wyznaniowej, będą podlegały sankcjom karnym z tytułu przywołanych wyżej przepisów Kodeksu karnego. Co za tym idzie, te publiczne wypowiedzi, które pod płaszczem rewizjonizmu historycznego kryją antysemityzm, rasizm, czy chęć upokorzenia grupy ludności w opinii publicznej są penalizowane w drodze wymienionych wyżej przepisów kodeksu karnego. Wobec powyższego, a także mając na uwadze szeroką dostępność materiałów faktograficznych oraz powszechną edukację historyczną, należy uznać, iż zakaz ustanowiony w art. 55 ustawy o IPN przekracza konstytucyjnie legitymowaną granicę ograniczania wolności słowa i nie może być uznany za konieczny w demokratycznym państwie prawa.

Do podobnych wniosków doszedł hiszpański Trybunał Konstytucyjny, który w dniu 8 listopada 2007 r. zdelegalizował przepis art. 607.2 hiszpańskiego kodeksu karnego, który penalizował rozpowszechnianie poglądów, doktryn i idei negujących ludobójstwo.

Intencją Rzecznika Praw Obywatelskich nie jest ocena wartości lub wiarygodności publikacji kwestionujących zbrodnie systemów totalitarnych XX w. Jednak fakty dotyczące najnowszej historii Polski powinny być przedmiotem otwartej i powszechnej debaty oraz podlegać ocenie historyków. W demokratycznym państwie prawa rolą władzy publicznej jest bowiem upowszechnianie prawdy historycznej, nie zaś jej kształtowanie w drodze procesu sądowego i sankcji karnych.

Dotyczy sprawy: **595164/08**